

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีการสื่อสารและการคมนาคมภายใต้ระบบทุนนิยมโลกถือเป็นหัวใจสำคัญของโลกาภิวัตน์ ระบบการสื่อสารช่วยส่งผ่านประสบการณ์ วิถีชีวิต และวัฒนธรรมวัตถุนิยมจากสากลมาผนวกรวมเข้ากับท้องถิ่น ก่อให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ค่านิยม และระบบคุณค่าต่างๆ ในสังคมไทย ลักษณะของโลกาภิวัตน์ก่อให้เกิดความฉาบฉวยชั่วแล่น ทั้งในแง่ของรสนิยมการบริโภคและการใช้ชีวิต อีกทั้งยังทำให้บางสิ่งบางอย่างเลือนหายไปจากจิตสำนึกของบุคคล อาทิ ความรู้สึกสงบ ความต่อเนื่องมั่นคง ความผูกพันที่ลึกซึ้งกับผู้อื่น รวมถึงความผูกพันกับเวลาและสถานที่ (อภิญญา เฟื่องฟูสกุล.2546: 12) และผลของมันก็คือ การเปลี่ยนแปลงวิถีคิด เปลี่ยนวิธีการมองความจริง เปลี่ยนแบบแผนในการใช้ชีวิตประจำวันของปัจเจกบุคคล และเปลี่ยนแบบแผนประเพณีต่างๆ ที่เคยปฏิบัติสืบทอดกันมา (พัฒนา กิตติอาษา. 2546: 89)

ประเทศไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ อย่างรวดเร็วและเห็นได้ชัด เนื่องจากความก้าวหน้าทางวิทยาการและระบบสื่อสาร รวมทั้งการติดต่อกับประชาคมโลกอย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้น การเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ทำให้บุคคลและสังคมปรับตัวอย่างรวดเร็วและมีลักษณะของการก้าวกระโดด และก่อให้เกิดความไม่สมดุลระหว่างการพัฒนาทางวัตถุกับการพัฒนาด้านจิตใจ หรือแม้แต่การให้ความสำคัญกับวิทยาการใหม่และวัฒนธรรมภายนอกชุมชนกับภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น (วิชัย ตันศิริ.2547: 19)

วัฒนธรรมและประเพณีเป็นสิ่งที่ทรงคุณค่า และมีความสำคัญยิ่งต่อการดำรงอยู่ของแต่ละประเทศ เพราะเป็นสื่อกลางในการสร้างความรู้ความเข้าใจจากอดีต ถึงปัจจุบัน และส่งผลต่อการพัฒนาต่อไปของแต่ละสังคมหรือแต่ละประเทศ การสืบสานวัฒนธรรมและประเพณีอันทรงคุณค่า จึงเป็นอีกบทบาทหนึ่งที่สำคัญของคนทุกคน รวมถึงรุ่นหลัง ที่จะช่วยกันรักษาไว้ ซึ่งประเพณีอันงดงาม การถ่ายทอดความสำคัญ กระบวนการและความเข้าใจต่อประเพณีของแต่ละท้องถิ่น เป็นสิ่งที่ทำให้คนรุ่นหลังได้ซึมซับ และเห็นความสำคัญ การสร้างจิตสำนึกในการสืบสานประเพณีอันงดงามต่อไป

วัฒนธรรมและประเพณีในประเทศไทยของแต่ละท้องถิ่น มีจำนวนมากมาย บางวัฒนธรรม ประเพณีอาจมีที่มาหรือรูปแบบคล้ายคลึงกัน แต่แตกต่างกันที่ชื่อของประเพณีนั้น ๆ อาจต่างกันที่ความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยม กระบวนของแต่ละท้องถิ่น ความสนใจ ความเกี่ยวข้องผูกพันกับวิถีชีวิต หรือศาสนาที่นับถือ เชื่อมต่อเป็นความผูกพันเดินตามรอยของบรรพบุรุษที่ได้สร้างไว้ นอกจากนั้นแล้ว การขับเคลื่อนเศรษฐกิจยังมีส่วนเกี่ยวเนื่องกับประเพณีอีกด้วย โดยการสร้างวัฒนธรรมประเพณีให้มีความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นและกลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม ที่สามารถดึงดูดความสนใจจากประชาชนจากทั่วสารทิศ ส่งผลให้ธุรกิจที่เกี่ยวข้องได้รับประโยชน์ไปด้วย

ในอดีตการกล่าวอ้างสิทธิ์เข้าครอบครองประเทศอื่นของประเทศมหาอำนาจคือ เรื่องการไม่มีประวัติศาสตร์ความเป็นชาติที่ชัดเจน ทำให้เกิดคำถามตามมาเรื่องของความเป็นชาติเริ่มต้นเมื่อใด การสามารถตอบคำถามในเรื่องประวัติศาสตร์ชาติได้ นั่นคือการนิยามตัวตนหรือบอกว่าตนเป็นใคร ซึ่งตรงกับคำศัพท์ทางวิชาการด้านมานุษยวิทยาที่ว่า “อัตลักษณ์” (Identity) การบอกเล่าเรื่องราวดังกล่าวเป็นการอธิบายให้เห็นความเป็นเขาเป็นเรา ทำให้ผู้อื่นได้ทราบถึงกำเนิดและความมีอยู่ของตน อันเป็นผลมาจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนและสังคมของตนและสังคมอื่นๆ ซึ่งสามารถแสดงออกได้สองระดับคือ อัตลักษณ์ระดับบุคคล (Personal Identity) และอัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity) แคทริน วูดเวิร์ด (1997 อ้างถึง อภิญา เฟื่องฟูสกุล 2546) ทั้งนี้อัตลักษณ์ในระดับบุคคลและสังคมนั้นมักมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมประเพณีด้วยไม่มากนักน้อย และอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้เช่นกัน

อาภรณ์ จันทรสมวงศ์ (2544 อ้างถึง นิษฐา หุ่นเกษม 2549) กล่าวถึงสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมประเพณีว่า ในปัจจุบันสื่อสมัยใหม่ได้เข้ามาแทนที่สื่อพื้นบ้านเกือบทั้งหมด หากพิจารณาตามช่วงอายุของคนจะพบว่า คนในวัยตั้งแต่แรกเกิดไปจนถึง 40 -50 ปี เปิดรับสื่อสมัยใหม่มากกว่าสื่อพื้นบ้าน แต่ถึงอย่างไรกระบวนการเข้ามาแทนที่นี้มีผลกระทบหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของผลประโยชน์ที่เท่าเดิมหรือเหนือกว่า เพราะการลงทุนเปิดรับสื่อสมัยใหม่นั้นลงทุนเพียงครั้งเดียวแต่ได้รับผลตอบแทนยาวนานและบ่อยครั้งกว่า สะดวกกว่า และการเสียค่าใช้จ่ายในแต่ละครั้งก็จะน้อยกว่า ดังนั้นการเปิดรับสื่อสมัยใหม่จึงทำให้ระบบคิด ความเชื่อ วิถีชีวิตของผู้คนขนบธรรมเนียมประเพณีของผู้คนในปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงไป ทำให้เกิดการสร้างอัตลักษณ์เพื่อพยายามจะบอกคนอื่นให้รู้ว่า “ฉันเป็นใคร” ที่จะเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมที่เกิดจากความรู้สึกของกลุ่มหรือวัฒนธรรมร่วมของกลุ่ม หรือการที่ปัจเจกชนมีอิทธิพล หรือได้รับการยอมรับจากวัฒนธรรมของกลุ่มนั้นๆ ซึ่งบุคคลต้องสามารถยอมรับความเป็นเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์เฉพาะของกลุ่มนั้นให้ได้การสร้าง การธำรงรักษา และการสืบทอดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมจึงมีความสำคัญในการที่จะทำให้เห็นความเป็นตัวตนและได้รับการยอมรับของกลุ่ม ตลอดจนการสร้างความแตกต่างและ

ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ทั้งนี้ความแตกต่างดังกล่าวนี้ควรได้รับการยอมรับมากกว่าทำการดำเนินหรือเกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคน นอกจากนี้การยอมรับในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มจะทำให้บุคคลได้รับการยอมรับเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มได้ง่ายมากขึ้น

“ประเพณีบุญเดือนสิบ” เป็นอีกประเพณีหนึ่งที่ผูกพันและมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตชาวนครศรีธรรมราชและมีการสืบทอดในเรื่องทัศนคติ ความเชื่อ และเกิดการปฏิบัติสืบทอดมาเป็นเวลานาน โดยเป็นประเพณีที่มีความเชื่อว่าเป็นการทำบุญให้แก่ ปู่ ย่า ตา ยาย และญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้วในวันแรม 1 ค่ำเดือน 10 และวันแรม 15 ค่ำเดือน 10 โดยมีวัฒนธรรมที่ปรากฏในประเพณีประกอบด้วย วัฒนธรรมด้านความเชื่อในทางศาสนาเกี่ยวกับโลกของความตาย ด้านพิธีกรรม ด้านสังคม ด้านศิลปกรรม ด้านอาหาร และด้านการละเล่นพื้นบ้าน มุ่งองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญา รวมถึงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ที่ถือปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาจากบรรพชนเรื่อยมาจนถึงรุ่นปัจจุบัน ดังจะเห็นได้จากเมื่อถึงวันประเพณี ญาติพี่น้องที่อยู่ต่างถิ่นจะเดินทางมายังถิ่นฐานบ้านเกิดของตนเพื่อร่วมประกอบพิธีทางประเพณี โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ชุมชนวัดเขาน้อย อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นอีกชุมชนหนึ่งที่สืบทอดวิถีปฏิบัติอย่างเคร่งครัด โดยหน่วยงานและห้างร้านต่างๆร่วมกับประชาชนจัดงานยิ่งใหญ่เป็นประจำทุกปี และถึงแม้ว่ารูปแบบการจัดงานประเพณีบุญเดือนสิบของจังหวัดนครศรีธรรมราชจะเปลี่ยนแปลงจากเดิมไปบ้าง ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงแก่รูปลักษณ์ภายนอกบางส่วน ทั้งนี้ก็เพื่อให้เหมาะสมกับยุคสมัยเท่านั้น แต่ในส่วนสาระสำคัญของงานประเพณีนี้ยังคงความเป็นอัตลักษณ์ มีการคงรูปแบบเดิมทางวัฒนธรรมประเพณีเอาไว้ทั้งหมด โดยตลอดระยะเวลาที่ผ่านมายาวนานนั้น สามารถกล่าวได้ว่าประเพณีบุญเดือนสิบเป็นงานประเพณีที่ยิ่งใหญ่และสมควรที่จะอนุรักษ์ไว้เป็นประเพณีคู่บ้านคู่เมืองในการอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นและเป็นหนึ่งในวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม และได้รับการยอมรับทั่วไทยว่ามีความโดดเด่นและมีลักษณะที่เฉพาะตัวอย่างแท้จริง

การสร้างอัตลักษณ์มีกระบวนการถูกผลิตให้เกิดขึ้นสามารถถูกบริโภคและควบคุมจัดการอยู่ในวัฒนธรรมเหล่านั้นที่นำมาสร้างเป็นอัตลักษณ์ของตนเองได้ เช่นเดียวกับงานประเพณีบุญเดือนสิบที่ได้เกิดขึ้นมาลอยๆตามธรรมชาติ หากแต่เป็นสิ่งที่เกิดจากการรังสรรค์สร้างวัฒนธรรมและการธำรงรักษาเพื่อคงความเป็นตัวตน ตลอดจนมีการสื่อสารเพื่อให้เกิดการสืบทอดมาเป็นเวลานาน และมี “วงจรแห่งวัฒนธรรม” อย่างชัดเจน

อัตลักษณ์ประเพณีบุญเดือนสิบถือเป็นสิ่งสำคัญ หากทุกคนไม่ช่วยกันอนุรักษ์อาจจะทำให้ประเพณีนี้มีการเปลี่ยนแปลงและจะทำให้คนรุ่นต่อไปไม่รู้จักรับประเพณีบุญเดือนสิบไม่เห็นความสำคัญ ไม่มีความภาคภูมิใจ ในความเป็นท้องถิ่นและเป็นตัวตนของชาวจังหวัดนครศรีธรรมราช เนื่องจากไม่มีประเพณีที่เชิดหน้าชูตา (สุนิตย์ ทศภพ 2534) และการศึกษาข้อมูลประเพณีของจังหวัดนครศรีธรรมราช

พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ยังคงมีการดำรงชีวิตที่ผูกพันกับประเพณีและวัฒนธรรมที่ได้รับการสืบทอดต่อกันมา นั่นคือ งานประเพณีบุญเดือนสิบ และถึงแม้ว่าประเพณีดังกล่าวจะมีการถือปฏิบัติกันอย่างกว้างขวางในเกือบทุกจังหวัดในภาคใต้ แต่ท้องถิ่นที่มีการยึดถือปฏิบัติและสืบทอดมานานจนมีความยิ่งใหญ่และมีการสืบทอดมาอย่างยาวนานที่สุดก็คือที่จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยประเพณีนี้ได้เริ่มปฏิบัติขึ้นเป็นงานประเพณีประจำปีของจังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อปี พ.ศ. 2465 ที่บริเวณวัดพระบรมธาตุวรวิหารและปฏิบัติติดต่อกันมาจวบจนปัจจุบัน (ไพฑูรย์ อินทศิลา.2539: 157)

อย่างไรก็ตามสภาพความเป็นจริงของปัจจัยพื้นฐานทางวัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจนั้นย่อมมีความหลากหลายและแตกต่างกันออกไปในแต่ละพื้นที่ ด้วยความแตกต่างของปัจจัยดังกล่าวการสร้างอัตลักษณ์ของงานประเพณีบุญเดือนสิบอย่างเดียวนั้นย่อมไม่เพียงพอต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายเพื่อถ่ายทอดวัฒนธรรมจากบรรพชนสู่คนรุ่นใหม่ของท้องถิ่น และต้องร่วมพัฒนาวัฒนธรรมนั้นให้เหมาะสมด้วย (ธีรศักดิ์ อัครบวร.2545: 18)

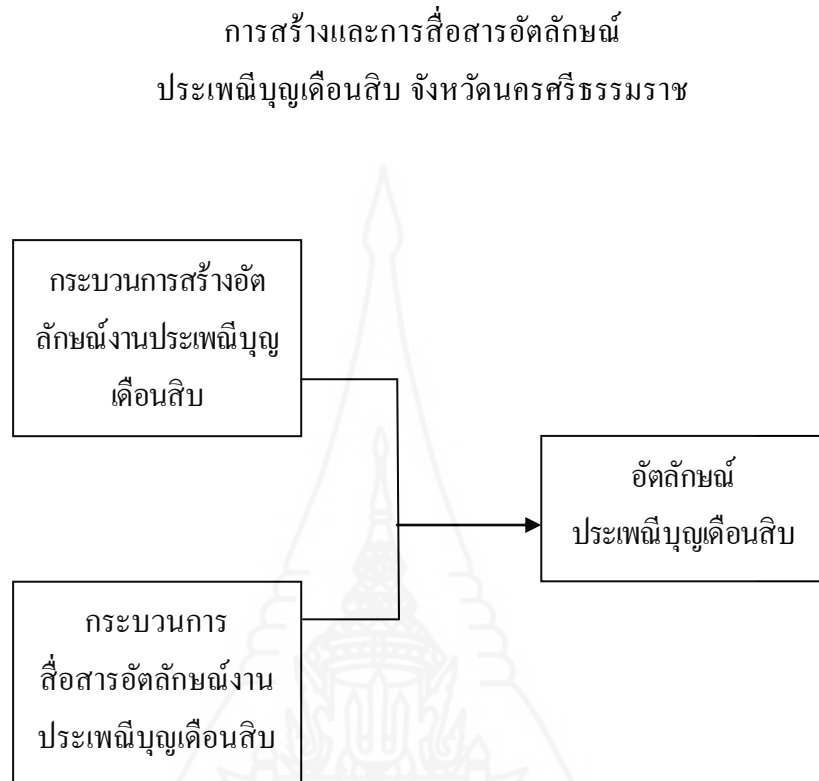
จากสภาพการณ์ที่กล่าวมา ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการสร้างและการสื่อสารอัตลักษณ์ประเพณีบุญเดือนสิบ จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นพื้นที่ต้นกำเนิดของประเพณีบุญเดือนสิบ เพื่อจะได้นำผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยไปนำเสนอปรับปรุงกระบวนการสื่อสารอัตลักษณ์ประเพณีบุญเดือนสิบ จังหวัดนครศรีธรรมราชเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษา

- 2.1 อัตลักษณ์ของประเพณีบุญเดือนสิบ จังหวัดนครศรีธรรมราช
- 2.2 กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ประเพณีบุญเดือนสิบจังหวัดนครศรีธรรมราช
- 2.3 กระบวนการสื่อสารอัตลักษณ์ประเพณีบุญเดือนสิบ จังหวัดนครศรีธรรมราช

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

4. ปัญหาการวิจัย

- 4.1 อัตลักษณ์ประเพณีบุญเดือนสิบ จังหวัดนครศรีธรรมราช มีลักษณะอย่างไร
- 4.2 งานประเพณีบุญเดือนสิบ จังหวัดนครศรีธรรมราช มีกระบวนการสร้างอัตลักษณ์อย่างไร
- 4.3 การสื่อสารอัตลักษณ์งานประเพณีบุญเดือนสิบ จังหวัดนครศรีธรรมราช มีกระบวนการอย่างไร

5. ขอบเขตการวิจัย

5.1 ศึกษาเฉพาะผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเท่านั้น ประกอบด้วย นักวิชาการด้านวัฒนธรรมและด้านการสื่อสาร ผู้แทนหน่วยงาน ผู้นำชุมชน / ปราชญ์ท้องถิ่น สื่อมวลชน และเยาวชนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง กับประเพณีบุญเดือนสิบ จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 25 คนโดยไม่ศึกษาจากประชาชนทั่วไป

5.2 เก็บรวบรวมข้อมูลเฉพาะผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในจังหวัดนครศรีธรรมราชเท่านั้น

5.3 เก็บรวบรวมข้อมูลในช่วงเดือนกรกฎาคม – สิงหาคม 2555 เท่านั้น

6. นิยามศัพท์เฉพาะ

6.1 **อัตลักษณ์** หมายถึง ผลรวมของลักษณะเฉพาะของสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งทำให้สิ่งนั้นเป็นที่รู้จักหรือจำได้ โดยเป็นผลรวมของลักษณะที่แสดงถึงความรู้สึกของกลุ่มหรือความเจริญงอกงามที่แสดงออกในรูปแบบของภาษา คติ ความเชื่อ ขนบ ประเพณี ศิลปะที่มีการสืบทอดปฏิบัติและมีการยอมรับในระดับบุคคลและสังคม

6.2 **กระบวนการสื่อสารในการสร้างอัตลักษณ์** หมายถึง การสื่อสารที่มีการถ่ายทอดโดยผ่านการบอกเล่าเรื่องราวเพื่อการสืบสานจนเกิดอัตลักษณ์ ประกอบด้วย ผู้ส่งสาร ประเด็นสาร สื่อ/วิธีการสื่อสาร และผู้รับสาร

6.2.1 **ผู้ส่งสาร** หมายถึง ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดงานประเพณีบุญเดือนสิบ จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้แก่ นักวิชาการด้านวัฒนธรรม นักวิชาการด้านการสื่อสาร ผู้แทนหน่วยงาน ผู้นำชุมชน/ปราชญ์ท้องถิ่น สื่อมวลชน และเยาวชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการประเพณีบุญเดือนสิบ จังหวัดนครศรีธรรมราช

6.2.2 **ประเด็นสาร** หมายถึง ประเด็นสาระ เนื้อหา ข้อมูลที่ผู้ส่งสารนำมาเผยแพร่ให้ประชาชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่ปรากฏในประเพณีประกอบด้วย ภาษา คติ ความเชื่อ ขนบ ประเพณี ศิลปะที่มีการสืบทอดปฏิบัติและมีการยอมรับในระดับบุคคลและสังคม

6.2.3 **สื่อ/วิธีการสื่อสาร** หมายถึง ช่องทางที่ใช้ในการถ่ายทอดโดยผ่านการบอกเล่าเรื่องราวประเพณีบุญเดือนสิบจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้แก่ สื่อบุคคล สื่อมวลชน สื่อเฉพาะกิจ

6.2.4 **ผู้รับสาร** หมายถึง ประชาชนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดนครศรีธรรมราชหรือจังหวัดอื่นๆ ที่เป็นเป้าหมายของการสื่อสาร

6.3 กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ หมายถึง การสร้างความเชื่อ โดยการปลูกฝังจากองค์ความรู้จากสิ่งที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิต ให้มีความเป็นรูปธรรมโดยวิธีการต่าง ๆ รวมถึงโดยการบอกเล่าหรือปฏิบัติ จนได้รับการยอมรับร่วมกันหรือเข้าในตรงกัน

6.4 ปัจจัยที่มีผลต่อการสื่อสารอัตลักษณ์ หมายถึง ปัจจัยสนับสนุนและปัจจัยอุปสรรค ที่มีผลต่อการสื่อสารอัตลักษณ์งานประเพณีบุญเดือนสิบ จังหวัดนครศรีธรรมราช

6.4.1 ปัจจัยสนับสนุน หมายถึง สิ่งที่ส่งผลการสื่อสารอัตลักษณ์งานประเพณีบุญเดือนสิบ จังหวัดนครศรีธรรมราช ให้มีความคงอยู่

6.4.2 ปัจจัยอุปสรรค หมายถึง สิ่งที่ส่งผลการสื่อสารที่จะทำให้อัตลักษณ์งานประเพณีบุญเดือนสิบเปลี่ยนแปลงไป

6.5 ประเพณีบุญเดือนสิบ หมายถึง ประเพณีที่สำคัญของชาวจังหวัดนครศรีธรรมราช อันเนื่องมาจากความเชื่อทางพุทธศาสนาในการประกอบพิธีกรรมเพื่ออุทิศส่วนกุศลไปให้พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ญาติพี่น้องตลอดจนบุคคลอื่นที่ล่วงลับไปแล้วในวันแรม 1 ค่ำเดือน 10 และวันแรม 15 ค่ำเดือน 10 ซึ่งมีวัฒนธรรมที่ปรากฏในประเพณีประกอบด้วย วัฒนธรรมด้านความเชื่อ ด้านอาหาร ด้านสังคม ด้านศิลปกรรม และด้านการละเล่นพื้นบ้าน

6.6 ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง องค์ความรู้ที่ได้รับจากการสืบทอด การสั่งสมประสบการณ์ เรื่อง “ประเพณีบุญสารทเดือนสิบ” ในด้านความสำคัญ ความเป็นมา ขั้นตอนปฏิบัติของประเพณี และวัฒนธรรมต่างๆที่ปรากฏในประเพณี

7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

7.1 เป็นแนวทางในการธำรงรักษานุรักษ์ ประเพณีบุญเดือนสิบ จังหวัดนครศรีธรรมราช หรือประเพณีท้องถิ่นอื่น ๆ

7.2 เป็นแนวทางในการสื่อสารความเป็นอัตลักษณ์ของประเพณีบุญเดือนสิบ จังหวัดนครศรีธรรมราช หรือประเพณีท้องถิ่นอื่น ๆ